

ВОЛЬНАЯ Беларусь

Тыднёвік палітычны
і літэратурны.

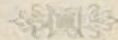
Умовы падпіскі:

На год.....12р.
Напоўгода.... 7р.
На 1 мес.... 1р. 50к.

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: г. Мінск Захаравская, 18. Тэл. 7707

Перамена адрэсу 50 к.

Год выдання II.

№ 4. 1918 г. 28-го студня. 1918 г. № 4.

Гісторыя Беларусі.

(Гэтакі № 3)

Найдаўнейшым князем у Полацку, пра якога сустрачам мы пісаннія ведамасці ў гістарычным спазнанні, быў Рогвалод, каторы князяваў у X стагоддзі. Дачку Рогвалодаву, *Рогнеду*, прымушова ўзяў за сябе замуж Кіюскі князь Уладзімір, ад каторага Рогнеда мела сына Ізяслава. На жаль свайго сына *Ізяслава*, Уладзімір забудоваў место Ізяславу (ціпер мястэчка Мінск, г.б.) і аддаў потым яму гэтакое место і ўсе Полацкае князство, як спадчыну Ізяслававу. Ад Ізяслава пайшла гэтавая ліня полацкіх князеў. Гэта дзелі таго гаворыцца пра гэтаую княжыцкую ліню, што ў тым часе былі і нейковыя княжыцкія ліні ў шмат якіх дробных князствах на Беларусі, як напрыклад, князства: Тураўскі, Пінскі, Гродзенскі, што часта ні былі звязаныя ні Кіюскім, ні Полацкім княствам. Аб гэтых дробнарадных князствах німа пэўных ведамасцяў і роліх у гістарычнай жыццю Беларусі німа. Наміж іншым княжыцкая ліня князеў Смаленскіх, хоць яна і ні гэтавая ліня, але добра захавалася ў гістарычных дакументах.

Ад Ізяслава пайшла гэтавая ліня князеў полацкіх. Гэтую ліню можна назваць ліняю гістарычных князеў, бо яна дужа аддзячалася ў гістарычнай жыццю Полацкага князства, а Полацкае князство аддырала на Беларусі гэтакую роллю, як Кіюскае князство на Украіні.

Найцікавей разгледзіць тым факты, каторыя паказваюць, у якіх адносінах была Беларуская Русь з Руссю-Украінаю. А тым адносіны былі ў уяўленні намі для разгляду гістарычнага перыяду—*кіюўскіх боек, безкачэўных войнах*.

У 1003 годзе князяваў у Полацку Ізяславаў сын—Брачыслаў. За часаў Брачыслава, а так само і падчас князявання яго сына—Усеслава, адбываўся разгар боек полацкіх князеў з кіюўскімі. Цікавым у гэты гістарычны час з'яўляецца тое, што кожны раз, як толькі на кіюўскай зямлі нападалі полаўцы ці які іншы дробны вораг, дык Ізяслававічам рэдка калі прышмалі свае хаты і сваякі, каб рыван бараніцца ад ліха і супольнымі сіламі прагнаць ворага; але калі ім выпадало ісці вайною на князеў полацкага роду, дык яны ўсе пагаджаліся і заучаліся разам, каб ісці на полачан. Часам князяваў Усеслаў Брачыславі-

ча гэтаым чынам і вядомы сваім бораннем кіюўскіх князеў з полацкімі. А калі ўзяць на увагу гэтыя адносіны паміж беларускімі і украінскімі (кіюўскімі) князямі, тады стане цалкам зразумелым, чаму кіюўскія князі ні дучаліся з князямі «с'верскімі» для борання (змагання) з полаўцамі, што і змалываў старадаўны *песняр-беларус* у «Слові пра полк Ігарау». Усеслаў Брачыслававіч як раз ваяваў з кіюўскімі князямі ў змяянітай бітві каля рэчкі Нямігі (нідалека ад Мінску, у 1067 г.) У «Слові пра полк Ігарау» гаворыцца, што ен «отворы врата Новгороду», праз што і распачаўся гэты бой на Нямігі.

Падрабніцы гэтае справы воеў як ацсаны ў «Слові». Ад Ноугараду ен «скачы волкомь до Немігі з Дудуток». А на Нямігі: «Сноны стелют, головами, молотят цѣпи харалужными, на тоѣ живот кладуць, вѣноць душу ад тѣла. Немізі кровью берези не бозогомь (жытам) бяхуць посяны. — посяны костью руских сынов...» Фактычныя падрабніцы гэтаго бою, на ведамасцям дэталісца, гэтакія: кіюўскія князе Ізяслаў, Святаслаў, і Усевалад узялі Мінск, але пачуў з вайнікі для сябе стратамі. Гэта відаць з таго, што кіюўскі, а ні полацкі, князь прымушаны быў праісці міру і, на замірэнню, панусьціўся задоўжы на злачынство. Ен паклікаў да свайго лагера, які стаў за Днепром, калі Оршы, Усеслава з двума яго сынамі і тут усіх іх скаціў і адвез у палон да Кіева.

Цікава доля гэтаго князя пасля таго, як ен павяў у палон. Праз год, як кіюўскі князь праіраў бой з печанегамі, кіюўскі збунтаваўся проці яго і выбраў сабе на любаванню (на жрэбію) за кіюўскаго князя Усеслава Полацкаго, каторы пад гэты час быў у Кіеві ў палоні. Але Усеслаў князяваў у Кіеві толькі 7 месяцаў, а потым вярнуўся да дому. Пра гэта воеў як кажа *песняр* у «Слові пра полк Ігарау»: «догчеся стружкѣм злата стола кѣвскаго» і пакінуў Кіюу,—пайшоў да свайго роднаго Полацку.

Усеслаў займае самае пачэснае месца ў гісторыі Беларускага краю. Яму пашанцавала прылучыць да Полацкаго князства многа асобных, удзельных княз-

*) Ціпер гэтая рэчка бадай што перасохла і толькі на прададзены разліваецца і часам заталвае вузкім у Зініску. Ця рэчка (рукав) гэтак рэчкі ціпор ідзе вузкім у г. Мінску і зацікава яна Няміжская. Ад рэчкі зацікава ідзе рэчучок, каторы цячэ пад палестам вузкім.

Ніхай жыве Вольная Беларусь!

Зьмест № 4: Гісторыя Беларусі, I

Нечыпоранка: Наш правоніс, Я. Лесна; Ні ро-
зумаў с'цямі, а сэрцам, Я. К. Васілава;
Вершы, розных аўтараў; Догісы ад нашых
дзіліччынаў і др.

ствау, як напрыклад, Мінскае, Вінібекае, Оршанскае, Мельцлаўскае, Лукомскае, Друцкае, Лагойскае, Слуцкае і іншыя. Напат частка Лівоні пры яго князяванні залежала ад Полацку. Праўда, пры Усеславі Полацк два разы пераходзіў да рук кіюўскіх князеў, але Усеслаў усе такі ўмеў захіліць і захаваць славу роднаго князства.

Гэта пра яго у «Слові пра полк Ігарау», гаворыцца, што «князь Веслав людем судяше, князем грады рядяше, а сам в нощ вълкомь рыскаше: на Кіева прыскакаше до кур, Тыматораканя, вѣлікомь хърсови (соню) вълкомь путь перерыскаше. Тому в Полотыскѣ позвоніша заутреню рано у Святых Софѣх, а он в Кіевѣ авон слынаше.»

Той факт, што Усеслаў пакінуў пасля сябе памяткі ў мностве легендаў і апавяданняў, утвораных народам, і тое, што ен так яскрава змалеваны *песняром* у «Слові», сведчаць, якое вялікае гістарычнае значэнне мела яго князяванне для Беларусі і якую вялікую вагу мае той гістарычны перыяд для гісторыі Беларусі, на працы катораго ен князяваў. А князяваў Усеслаў 87 гадоў і памер у 1101 годзі.

Прыведом яшчэ адну нівялічку цытату з «Слова», звязаную з гэтым гістарычным перыодам:

«...и Дѣвна болотомъ течеть онымъ грознымъ Полочанамъ надъ кликомъ паганыхъ. Единъ же Ізяславъ сынъ Васильковъ позвоні сванымъ острыми мечи ошеломы литовскія, прытрена славу дѣду своему Веславу, а самъ надъ чарлѣпыми щиты на кровавь травѣ прытрена литовскими мечи.»

Так *песняр* «Слова» мастацкі змалываў буйныя гістарычныя падзеі полацкае зямлі. Сула, кажа ен, скаламуцілася, бо тую зямлю, дзе яна прыцекае, перайшлі агнем і ляхом полаўцы. Дзевіна закалалася, бо на ёй зымліліся літоўцы. Гэтае астантняе паведамленне сведчыць пра тое, што як раз у той час на зямлі Беларусі паусталі зноў спакоівецкія хаты вайны, вайны беларускіх плямен паміж сабою, а у тым вайні ўмяшалася і Літва. Тым беларуска-літоўскімі вайнамі німагі мастацка нізачэпанымі гістарыі кіюўскіх і чарнігаўскіх князеў, каторыя часта выступалі, як проці полачан, так і проці літоўцаў. Праз гэтакія вайны, што паусталі на Беларусі і зчанілі кіюўскіх і чарнігаўскіх князеў арабілі тое, калі дэталісца, што «уныли гости» і «попыче не-сѣте», бо ўжо «трубы трубятъ горѣжскія», — гэта значыць, што пачалі набіраць сілы літоўскія князе. У некаторах полаўцаў на рускія зямлі *песняр* «Слова пра полк Ігарау», паміж іншым, вінаваціць.

*) Ізяслаў Васільковіч, князь Полацка, сваёю ўладаю Горадня і быў загіты літоўцамі ў 1101 годзі.

Дзяржаўная
бібліятэка СССР
Імя У. І. Леніна

кіх князеу (Усесаляваых унукаў), дасяра-
ючы іх за тое, што яны сваркамі сваімі
наклікаюць паганых на землю Рускую.

Калі разумець песьняра у гэтым мей-
сцы «Слова» так, што войны Полоцка з
Літвой адбіраюць сілы кіюскіх і чарні-
гаускіх князеу, заміж таго, каб іх абяр-
нуць проціу полаўцаў, то тагды зразуме-
ло, якое значэнне маюць полацкія князе
да насокаў полаўцаў на Русь: яны рас-
цярпшвалі рускія сілы.

Ужо гаварылася с пачатку, што паміж
патомкамі Ізяслава—Ізяславічамі і патом-
камі кіюскіх князеу—Яраславічамі бы-
ла відавочнае смяртэльнае варажнеча.
Чым палесніць гэтае гістарычнае зьяві-
шча—нівіднома. Магчыма, што за байкаю,
катарая патрапіла у летапісі, пра смерць
Рогвалода і прымушовае адданне Рогнеды
за Уладзімера, хаваюцца некія выдатныя
племёныныя рахункі, каторыя увайшлі у
традыцыю і выліліся у агульнай зьніна-
вісьці аднаго племёні да другога. Тут, па-
між іншым, можна нагадаць амаганне за
право на Ноугарад і Пекоу, а гэтак само
імя «Белая», што азначае—кіруючая, або
старшая, кізалежная, маючая право на
першыняство.

Перарываецца гістарычнае жыццё Бе-
ларусі (полацкага часу), як асобнага дзяр-
жаўнага арганізму с таго моманту, калі
перад сваёю смерцю Усеслаў падзяліў
Палацкае князства на удзелы, як гэта ра-
білі князі кіюскія і іншыя. З гэтаго са-
мага часу і хроналогічная гісторыя по-
лацкіх князеу становіцца нівярэзнаю. У
летапісах полацкія князе носяць гэтаго
падзелу ўпамінаюцца часцей за ўсе пад
адным агульным імем: «Рогваложі вну-
чя». Влугае справу яшчэ і тая рэч, што
усе беларускія князе мелі у тым часе па
два імяны,—адно паганскае, а другое хры-
сьціянскае, і калі яны ўпамінаюцца пад
адным з гэтых імён у пісаных дакумен-
тах, дык зноў-жа толькі па імённі, а ні
дзе ні зазначаецца, як яго звалі на баць-
ку. (Апрач таго, полацкіх летапісаў гісто-
рыя нам ні захавала і пра полацкае княз-
ство пішуць толькі кіюскія і іншыя чу-
жыны летапісцы, каторых мала цікавіло
жыццё чужога племёні. Яны пісалі пра
полацкіх князеу, калі жыццё іх краю спа-
тыкалася з жыццём полацкага князства,
на праціўны выпадак ім ні было патрэбы
пісаць пра чужынаў. Ды й адкуль яны
маглі ведаць у падрабінцах, што робіцца
за межамі іх роднаго краю? Выпадкам да-
чуваліся, выпадкамі і ўпаміналі у лета-
пісных апавяданнях. (Такім чынам бадай
што німа ніякай магчымасці ўстанавіць
паўную хроналогічную і спадкаемую
звязь паміж князямі хоць-бы адной якой
—нібудзь князеўскае ліні (апрач, здаец-
ца, Смаленскае, пра каторую захаваліся
да гэтаго часу даволі пэўныя і поўныя
ведамасці).

(Працяг будзе).

П. Нечыпорэнько.

Наш правопис.

Да гэтаго часу беларускія кніжкі і
тэатры друкаваліся так, як хто уважаў
зручнейшым і густоўным для сябе. Дзе-
ля гэтаго ні даво, што аднакія словы у
адном і тым-жа вытанню пісаліся розна,
як напрыклад чытае—чытае, сэрца—сэр-

ца, жыццё—жыцце і т. п.. Ні маючы
паўнаго правопису, разумеацца, і пісаць
іначай нельга было.

Але ні глядзючы на гэтую ніпэ-
насьць і расходзячыся густам у драбні-
цах, тым часам, усе нагаджаліся на тым,
што трэба пісаць так, як чуюць.—
што у аснове нашаго правопису павінна
быць фонэтыка, а ні этымольгія.
Усе наразумеліся на тым, што слово па-
вінна пісацца так, як яго адчувае вухо,
а ні так, як гэта вымагаецца будоваю
слова па этымольгіі. Напрыклад, згод-
на с этымольгічным правописам трэба
пісаць: *голова, ворона*, а па фонэтыч-
наму—*галава, варона*, або гэтак, як
гавораць.

Практыка паказала, што фонэтычны
правопис самы просты і для кожнаго ара-
зумелы, а так само ані званія ні пераш-
каджае легкаму разуменню надрукована-
го, як заўважалі, некаторыя прывыкшыя
да этымольгічнаго правопису. Толькі за-
бабоны і нязвыкая навіна прымушвалі
іншых скрыва пазіраць на наш фонэтыч-
ны правопис. Тым часам, пры этымоль-
гічным напісу трудна сказаць, як-жа
людзі гавораць—гэтак, як напісана, ці
як небудзь іначай? І толькі дзякуючы ні
фонэтычнаму правопису у старом бела-
рускім пісьменстве, нам трудна ўпаўнена
сказаць, як-жа гаварылі беларусы гадоў
300—400 назад? Іначай кажучы, мы ні
можам ніпер сказаць, як акцэнтавалі даў-
ней беларусы сваю будзённую гаворку?

Такім чынам, глаўнае і аспэцнае пра-
віло нашаго правопису павінна быць та-
кое: *пішы так, як чуюць*.—*як адчу-
ваецца слово вухам*, напрыклад: *гала-
ва, вада, дарагі, дарогі*. Але тая ці ін-
шая роўнасьць гаворак і ні аднакая вы-
маўленне слоў, а так само бажанне ўхі-
ліцца ад памылковаго а то і сваякарэ-
гонаго [у законах] талкавання напісанаго,
—перашкджае захаванню гэтаго прын-
цыпу да канца. Практычнасьць вымагае
адступіцца у некаторых выпадках ад пра-
вопису па фонэтыцы. Гэтых адступленьняў
ні шмат, і кожны граматыны чалавек іх
лёгка запам'ятае. Усе яны маюць на мэ-
ці аднастайнасьць (аднакасьць, аднооб-
разіе) правопису і адначаснае мяркую-
цца з гаворкаю у тым сэнсі, што даюць
поўную магчымасць чытаць слово так,
як дзе прывыклі яго вымаўляць. Напры-
клад, калі мы напішам словы: *гора, по-
ле*, а ні *гора, поля*, то гэтым азначым род
і адначаснае заховываем фонэтыку слова,
бо у некаторых мейсцоваскях так і га-
вораць: *гора, сэрца, мора*. А што даты-
чыць тых, што прывыклі вымаўляць гэ-
такія словы на *а* ці *я* (*мора, гора, по-
ля*), то тут трэба азначыць наогул, што
у беларускай мові галосныя гаманкі (заву-
кі) *о* і *е*, калі яны стаяць у слове без
націску (без ударэння), заўсёды вымаў-
ляюцца, як *а* і *я*, і хто ні гаворыць:

мора, сэрца, гора, той, чытаючы борда
гэтыя словы ў друку, заўсёды прычытае
іх, як *мора, сэрца, гора*.

Заўважымым гэта, паройдземо да
выкладу тых адступленьняў у фонэтычным
правопису і некаторых асобных правілаў,
якіх карысна трымацца пры пісанні.
Ім вымагаюцца практычнасьцю і адна-
стайнасьцю у правопису і, разам с тым,
надаюць яму стройнасьць і упэўнянасьць.
Мы прынядом найбольш важныя сярэд-
кі, што кожнаму кідаюцца у вочы.

§ 1. У беларускай мові спатыкаюцца
трыакія адказы: *ні, не і ня*. Дзеля ад-
настайнасьці трэба у ва ўсіх выпадках
пісаць: *ні*, як у немцаў «nicht», на-
прыклад: *ні пайду, ніграбны, ні трэба*.

§ 2. Безгалосныя падвойныя гаманкі
у іменніках (імена сусуществ) у бела-
рускай мові заўсёды вымаўляюцца мяк-
ка, калі канчаюцца на мяккі галосны га-
манок, дзеля таго паміж імі мяккаго зна-
ку стаяць ні трэба, напрыклад: *жазінне,
выданне, жыцце*, а ні—*жаданьне, выда-
ньне, жыццё*, як іншыя пісалі да гэта-
го часу.

§ 3. Калі слово азначае сярэдні род,
каторы паказецца па пытанню *мае?*, і
ні мае на апошнім галосным гаманку на-
ціску (даця), дык яго трэба канчаць на
літару *о* або *е*, напрыклад: *мора, гора,
поле, заданне, поле*.

Апрач таго, з напісам гэтых слоў
трэба сагласавань і іншых, да іх дада-
ныя, словы. Робіцца гэта дзеля таго, каб
аддзяліць дацячы род ад жалочаго, на-
прыклад: *ліро ляжало, кніга ляжала*.
Так само словы ніпэўнаго роду трэба ад-
значаць літараю *о*, напрыклад: *стале
зьмеркацца: аж у вачу панамнело, неш-
ти прабілося*.

§ 4. Чынікі, або глаголы, у бела-
рускай мові бываюць с кароткімі і доўгімі
канчаткамі, напрыклад: *нясе*—мае карот-
кі канчаток, *нясець*—з доўгім канчат-
кам. Усе глаголы кароткія павінны кан-
тацца на літару *е*, і толькі пасля шы-
нячых і літары *р* трэба пісаць *а*, на-
прыклад: *чытае, гуляе, піша, гавора*.

Літару *е* трэба заховываць і у доў-
гіх канчатках, напрыклад: *чытаець, гу-
ляець*, хоць-бы на апошні склад і ні
падаў націск. І наогул, усе глаголы у
другой і трайдзій асобі ніперашняго ча-
су павінны сагласавань у напісу з пра-
вописам глаголаў с кароткімі канчаткамі,
іначай сказань, у канчатках гэтых гла-
голаў павінна заховывань літара *е*, на-
прыклад: *чытаеш, гуляеш, пішаеш* [бо
піша, а ні пішае]. Але ні будзе памыл-
кі у такіх выпадках замяніць літару *е*
на *і*, напрыклад: *чытайш, пішаеш, гуля-
іць, бізеіць*.

Увага. Чынікі дзеляцца на два саражанні.
У беларускай мові часта трапляецца, што калі у
адной мейсцовасці, скажам,—першае саражанне
была кароткае, то у другой—яно было доўгае і
націскае, напрыклад: *нясе*—*нясь*, *ідзе*—*ідзе*.

Ад конторы тыднёвіка «Вольная Беларусь».

З № 4 канчаецца тэрмін месечнае падпіскі. Ато хоча атрымліваць журнал выдавец, той павінен аднавіць падпіску. Бо з № 5 вышыла прыпыніцца.

Літару ё можна замініць літараю і толькі у тым выпадку, калі адомні склаці ні мае націску.

§ 5. Прыкметнікі, а гэтак само заміж-іменнікі [мі-тоімен.] у частковым [ро-хителы.] належаць аднае лічбы трэба канчаць на го. калі націск у слові ні падае на перадапошні склад. напрыклад: *хобраго, сінняго, беларускаго, нашаго, вашаго, але-скупнога, дурнога, сляпога.*

§ 6. Усе прыкметнікі мноства на лічбы, ні гледзячы на род, трэба канчаць на я. напрыклад: *новыя сталы, новыя кнігі, новыя вокны.*

§ 7. Калі безгалосны гаманок ні ясна выяўляецца, дык яго выяўляюць, мяняючы слово і ставячы пасля іяснага галосна гаманок. напрыклад: год—годы, хлеб—хлеба, плат—платы. Зрабіўшы гэта, стае ясна якую літару трэба пісаць.

§ 8. Гаманок *д* у беларускай мове ніколі ні бывае мяккім, а калі *д* змяк-

чаецца, то пераходзіць у гаманок *дз*, напрыклад: *дзіця*, а ні *дця*, *дзякуй*, а ні *дякуй*. Гэтак само у беларускай мове німа мяккага *т*, а яно заўсёды пераходзіць у *ц*, напрыклад: *ты—цябе, сьвет—сьвеціць.*

§ 9. Посьля *ж, ч, ш*, трэба пісаць *ы*, а ні *і*.

§ 10. Гаманкі *з, с і дз*, аддзяляючы ад мяккіх галосных (*е, я, і*) гаманкоў другімі, ні гартанымі гаманкамі, а так само перад *ць*, заўсёды змякчаюцца літараю *ь*, напрыклад: *зьмест, зьнік, сьпеваць, але—згінучь, схісянуцца, ске-ніць*—пішацца без *ь*, бо тут маецца гартанны гаманок.

§ 11. Калі іменнікі [імена существ.] канчаюцца на *ка*, то перад складам *ка* посьля *з, с, дз, ць*, заўсёды будзе ставіць *ь*, напрыклад: *Авоська, бацька, гразька, дзяцька*, або: калі іменнік канчаецца на *ь*, то ён заховваецца і перад *ка*.

§ 12. Словы, маючыя у адной лічбі канчаток *нне, цце, лле*, у мноства на лічбы канчаюцца на *і*, напрыклад: *пытанне—пытанні, лахмоцце—лахмоці, вяселле—вяселлі.*

§ 13. Калі трэба аддзяліць безгалосны гаманок ад галоснага, то паміж імі ставіцца *ь* або *(і)*, напрыклад: *зяцца, зьбу, падеу.*

§ 14. Трэба пісаць: *перад, прэд, без, чэраз, цераз*, напрыклад: *перапісаць, прэдастаўнік, безмежны.*

§ 15. У беларускай мове вельмі часта гаманок *я* без націску пераходзіць у *і*, напрыклад: *міне, цябе, ішчэ, цяпер*, заміж—*мяне, цябе, яшчэ, цяпер*. У гэтым выпадку трэба пісаць так, як гаворыць.

§ 16. Злучаныя словы павінны звязвацца літараю *а*, напрыклад: *добрачынасьць, новагодні.*

§ 17. У словах чужых, ні беларускіх, трэба трымацца іх уласнага правопису, дадаўшы ім беларускую акцэнтацыю, напрыклад: *комітэт, сацыяльны, мэльодія* (мелодія) і т. д.

Рэшта правілаў беларускага правопису будзе вылажана у напісанай праз фі-льмалога Б. Тарашкевіча граматыцы, каторая толькі дзякуючы цяжкім варункам і грамадзянскай ідэаласці беларусаў, німагла зьявіцца у друку да гэтага часу.

Я. Л.—н.

М. Вяслы.

Ні розумам сыцяміу, а сэрцам.

(Пьеса з вясковага жыцця на 4 акты).

(Дзея. № 2.)

Дзеся чацьвертая.

(Хата Дорашава. Стол засланы абрусам. У хаті сам Язэп, матка і Наста).

Зьява XV.

(Тыя самыя і Янка, Грышка, яго хрышчоны бацька і яго матка).

Янка. (пераступаючы парог). Дык ён як стаў гаварыць, дык усе роўна, як вяселле ў касьцелі. Ну, старога і прабраў, і памяткаў стары.

Матка Грышкава. Нахвалены Езус Хрыстус! (Баючыся, спыняецца у баку, за ёю Грышка, наперад выступае хрышчоны, ён жа і валаццны суддзя).

Язэп. На веці... аман!

Хрышчоны. Вечар добры Язэпу. Як маецца самі?

Язэп. Добры вечар!.. А нічога-ж. Як самых Бог гадуе?

Хрышчоны. Дзякуй, вратаемся на-шыху.

Язэп. Праходзьце далей ды сядайце у нас.

Хрышчоны. А ўжо-ж прыдзіцца, мабыць, прысесялі, бо за настой,—кажуць людзі,—яі влацияць. (Падыходзіць да лавы і вітаецца з Язэпам).

Язэп. Гэта праўда, судзі! Яшчэ і так людзі кажуць: па-сядзі у нас—дома госьць будзе.

Хрышчоны. А яшчэ і так людзі кажуць: той ні госьць у каго душа есьць; той госьць, у каго душа уякла да набес.

Язэп. І то праўда, судзі. Той для нас самы дарагі госьць, бо яно ўжо болей ні убачым, з ім разстаемся на веці.

Маці. (да Грышкавай мацяры) Садзіся-ж. Малання у нас—і ты Грышачка. Варнуся, дзякуй Богу, жывы-здоровы?

Грышка. Варнуся, хвала Богу (цалуе руку старо-му і старою).

Дораш. О, які маладзёны стаў!

Хрышчоны. Маладзёны,—хочь бы і жаніць, дык мож-на, абы хто замуж пайшоў. (Дастае кісет с тутуном ды набівае люльку).

Дораш. Мусіць у самога махорка? Дай ты мне на люль-ку. У мяне выялася. Сягодня быў у мястэчку ды забыўся кушць.

Хрышчоны. (падае кісет). Проша!

Дораш. (набівае люльку) Цяпер гэты бакун пайшоў у моту, дурнуча розна; махорку толькі у Лайзара і дастаюць настаяшчую.

Хрышчоны. Моладзь цяпер махоркі ні хоча курьць, а ўсе каб папскую, як ты кажыш, дурнучу розную. (Дастае крэсіва ды высыкае агонь).

Маці. Можэ сэрнічак даць прыкурць?

Хрышчоны. На што тыя сэрнікі? Сэрнікі грошы кантуюць. Сэрнікамі я прыкурываю люльку адно ў воласці, як у сь, засядаю (Сячэ агонь). Пешта ні высыкаецца. Дрэнна і агніва варожыць. А во, высыклося!.. (Кладзе у сваю л-ку і люльку Дорашову губку, кураць).

Хрышчоны. Сын прыехаў?

Дораш. Прыехаў. Аддыхае з дарогі.

Хрышчоны. А Ярэму мусі прыбытак Бог паслаў?

Дораш. Паслаў.

Хрышчоны. Дачку ці сына?

Ярэм. Сына.

Хрышчоны. Гэта добра. Сын на сьвет радзіўся—пры-бытак у хату, кажуць добрыя людзі.

Дораш. Тым часам куму на прыбытак скардзіцца праз Праз кожныя два годы—і прыбытак.

Кум. Праціўку Бога, кум, ні пайдзе. Што Бог да-тое і добра.

Дораш. (жартуючы) Можэ тут і ні Бог... Кажуць жа людзі: калі сам ні плох, тады дае і Бог.

Хрышчоны. Ну, кум старайца, дык яму і прыспраўна.

Кум. Ні так даўно і судзія перастаў старацца...

Хрышчоны. Ну, вядома. А чаго-ж мне было ад люд-

аставаша. (Посыла паузы) Дык гэта сёння і хрысціны спраўлялі?

Дораш. Сёння.

Хрышчоны. Але-ж ні п'яныя нешта?

Дораш. Былі п'яныя ды працывірозіліся.

(Усе маучаць)

Маці. Можэ к нам самі за патрэбай якой прыйці, ці так?

Хрышчоны. А блізка таго, што за патрэбай.

Дораш. Якая-ж у самых патрэба?

Хрышчоны. А зразу і ні скажаш, якая патрэба. Калі на парадку разказваць, дык гэта было так. Павячэраў я сёння, чым Бог паслаў, ды ўжо лезу на печ патрэць сыніну, а далей і кажу сваёй Макрын: ці ведаеш, кажу, Макрына, — нос мне нешта засьвярбеў. Напэўна гарэлку піць буду. А яна мне: «ці на гарэлку, ці хто хвігу дасіць, бо і на хвігу, кажа, часам нос сьвярбіць». Толькі яна мне гэта сказала, аж прыходзіць мой хрышчоны. «Будзь ты, кажа, за бацьку роднаго, — намажы у Дораша купоўлю зрабіць». — «Ну, — падумаў я сабе: «баба праўду сказала: ці на гарэлку нос сьвярбеў, бо ні з нашымі грашымі даступіцца да Дорашиваго тавару». Кажу я гэта самае і салдату, а ен мне: «Нічога, кажа, бацька, — калі Бог паможа ды здэдка Язэп захоча, то ўсе добра будзе!» «Вядомае, кажу, дзело: калі Язэп Дораш захоча, то і нас с табой купіць».

Дораш. (здаволены) Мякка, суддзя, сьцеліш, што і кажаць, — навучыўся у воласьці. Але каб прышлося што да чаго, то і сам з Дорашом мог бы паспрачацца.

Хрышчоны. Ну, дзе мне з Язэпам цягацца ды і хто з ім патраніць цягацца? (посыла паузы). Ну, дык каб гэта і згавор які зрабіць, калі на добрае пойдзе...

Зьява XVI.

(Тыя самыя і Костусь).

Кум. (устае з лавы на сустрэч увайшоўшаму Костусю) Вот і пісара добраго майм напісаць нам умову!

Костусь. Здароу. Антось! (вітаецца). Якая-ж гэта умова?

Бацька. А вот... салдату у нас некі тавар спадбаўся, і хоча ен у нас купіць гэты тавар. Але вот ні знаю, што гэта за тавар такі?

Костусь. Дык і я ні ведаю. Трэба спытаць у купцоу.

Маці. Можэ-б маладзенькі купец нам сказаў, які гэта тавар у нас спадбаўся яму?

Кум. А ты, салдат, барыш с сабою маіш?

Грышка. (пасьміхнуўшыся) Без барыша ні ішлі...

Кум. Ну, калі барыш есьць, то я скажу, за якім таварам яны прыйлі. (Наста хаваецца за печ).

Хрышчоны. (нібы здзівована) Ну, а як сам можаш знаць, які нам тавар патрэбны? Ці мала у нас Дораша ўсёлякаго тавару...

Кум. Во ці я, мысліш, ні быў ніколі дурыш!

Хрышчоны. Не, я гэтаго ні мысьлю.

Кум. Ці я ні думаў некалі, што мая Арына даражэй за ўсе тавары на сьвеці; што яна такі тавар, што і за золата ні купіш, а цяпер...

Хрышчоны. А цяпер што?

Кум. А цяпер за канейку аддаў-бы...

Костусь. (сьмяючыся) Здрава патапела!

Кум. Аддаў-ба!.. Дык ты, салдат, калі маіш барыш, дык проста кажы: я прыйшоў к табе, здэдка Язэп, прасіцца...

Хрышчоны. Пачакай, Язэп, — чаго ты забігаеш паперад? Іншэ цяляты у нас самых азыкоу ні аджавалі. Мы самі скажам.

Кум. Ну дык екараў жа кажыце, а то ты да яна, а дзела німа,

Хрышчоны. (да Дораша) Ды калі на тое пайшло, то Язэп блізка таго і праўду сказаў, бо які-ж маладому хлопцу даражэй тавар трэба, калі ні маладая жанчына...

Бацька. А-а! дык гэта самі пасватацца з намі, захапелі?

Хрышчоны. Так, сват, хоць патрэі мала. Я ўжо пазау Грышку: глядзі, салдат, ці ні накейзівае с шібе Язэп, — ці ні пакартаваў ен над намі?

Бацька. Не, сват! Ні на сьмех і ні дзеля жартау паклікаў я сюды Грышку. Даў мне Бог на старасці долю і нчысьце, паслаў мне ўсе, што я хацеў, толькі сьвету мне Бог дагатулі ні пасылаў. А сёння мне Бог і сьвет паслаў праз майго сына мілаго, і я ні пагарджу беднай сідаты. Сам я быў бедны і беднаго навінен памікадаваць; і ўсе мы навінны адзін аднаго жалець за тое, што ўсе мы брацтва і навінны адзін за аднаго трыманца, і адзін аднаму дапамагаць, і адзін аднаго шкадаваць.

Хрышчоны. Праўду, сват, кажаш, — аж любо ніба слухаць.

Дораш. Гэта мне сын мой сёння сказаў і заўсёды казаў ен пра гэта, але-ж я ні разумеў яго, а сёння зразумеў.

Хрышчоны. Гдзе-ж нам, пемным людзям, разумець вучоных людзей, каму Бог сьвет даў.

Дораш. Нічога, сват! Мы пемныя, а бацькі нашыя можа яшчэ няпмэй былі. За тое дзёці нашыя угледзілі сьвет. Яны ўжо скажунь каму трэба, што мы хоць пемныя ды ні саусім: што у нас есьць душа, каторая любіць сьвет і сэрца, (да Грышкі). Ну, сыноч, калі табе спадабалася дачка мая, то я ні працізю, — бары яе за сёбе...

Грышка. Дзякуй табе, татачка (цалуе у руку).

Бацька. Падзякуй, сыноч (паказвае на Костуса) яго, што ен ні забіўся, як с табой у канелку гуляў ды наначет ездзіў, а сёння заступіўся за шібе.

Грышка. Дай Божа вам здароўя і чаго вы самі сабе жадаеце, Костуська! (Костусь паціскае яму руку).

Наста. (выходзячы з-за печы) Дзякуй табе, мой татачка (цалуе у руку). І табе мой брацік (цалуюцца).

Костусь. Будзьце здаровы і нчысьцівы, мая сідатка; шануйце сёбе, слухайце таты і мамы і ні забывайце мяне! Я ні магу жыць разам з вамі, — мой плях іны, але я спакопны і нчысьцівы, калі вы нчысьцівы, і гарую тады, калі горе у вас... А цяпер я напрану Янку заіраць, калі ды завесці міне на ваззал. Мне трэба сьмешацца на мейсцо.

Маці. А, мой сыноч, як ты скоро нас пакідаеш! Хоць бы ты гэты вечарок пабыв з намі, паехав-бы заўтра рыйнаў...

Бацька. Набудзь, сыноч калі можна, а то і справа без шібе ніваселаў будзе.

Наста. Набудзь, брацік, хоць на заручынах маіх.

Альжбета. Набудзь, сваточка, наш жалосыйчак, хоць на гэты вечарок!

Костусь. Ну, добра, — астануся з вамі на сёння, папачаюся разам; можа ці скоры угледзімся.

Хрышчоны. Во, сват, добра, — высьмеш з намі вясельныя барышны! (Дастае с кішэні дзьве пляшкі гарэлкі ды ставіць на стол).

Бацька. (да маладых) Ну, дзеткі, трэба ж нас паблагаславіць! Старая, дай сьвятога Міколу, нашаго заступніка перад Богам. (маці падае абраз, маладыя становяцца на колені).

Бацька. (хрысціць маладых) Ніхай жа вас, дзеткі, Бог благаславіць, нчысьцім, доллы падзеліць і векам доўгім. Жывеце згодна, у паслушэстві адзін аднаго ні астаўляйце адзін аднаму намагайце. (маладыя цалуюць яго у руку).

Маці. (бярэ абраз і хрысціць) Ніхай вас, дзеткі, Бог благаславіць!

Бацька. Благаславі і ты, сват, замест бацькі роднаго.

Хрышчоны. (благаслаўляючы) Ніхай вам сам Бог дасіць, што сам хоча!

Бацька. Благаславі і ты, сьмешы.

Грышка. (плачучы) Ніхай вас, дзеткі.

блажэніцкі сам пан Бог з неба высокага, што угледзіў нашае гора і схіміўся да нашае беднасці і даў нам тое, чаго мы ні заслужылі (да Язэпа, маткі і Костуса) А мае сваточкі і мая сваціца! Я сваім вачам ні веру, якое шчасце паслаў Бог майму дзіцяці. Пі пагардавалі вы намі бездошнымі. Ніхай вам Бог паніме з высокага неба, чаго вы самі сабе просіце.

Бацька. Богу дзякуй, свацічка!.. (маладыя устаюць)

Бацька. Янка, набяжы ты клікні свата Базыля з яго Ганяю, і скажы на што клічучь.

Янка. Добра. (выходзіць)

Бацька. Ну, а пінер пропа да столу; (хрышчоному) Лезь, сват, на кут! (маладая завязвае накрыж свату ручнік).

Хрышчоны. А мая дачка, яна міне і ў маршалаккі праізвае (цалуецца з маладою, а яна яго потым цалуе у руку).

Костусь. Ну, вот пінер вы на дастойнству будзеце садзець на першым месцы.

Хрышчоны. Гэта трэ было свату сесці на першым месцы, але ж кажучь людзі: госяць—вівольнік,—у чужой хаці сваіх парадкаў ні навядзеш. Трэба садзіцца, гдзе кажучь (садзіцца у кутку).

Дораш. (да кума) Ну, а ты, кум, каля маршалаккі.

Кум. Я буду глядзець, але сваця Альжбета садзе,—там і я: бо мая жонка пінер, сам ведаеш, на рахунак ні ідзе.

Альжбета. Не, сватка, забываць сваю жонку пінер горшы грэх, як калі.

Дораш. Ну, сваціца, садзіся тут, на зуслові: ніхай ужо і сяла цібе садзе, бо ўсе роўна, кажучь людзі, блудлівага казля за дому ні прывучыш. (Альжбета садзіцца, налева ад яе кум; сам Дораш у канцы стала радам с хрышчоным. Старая ставіць на стол закускі: сало, сыр, масло і інш. Костусь садзіцца з другога канца стала, на лаві воддаль).

Бацька. А ты ж, Костуська, чаго так далека сеў,—хаці сюды! (паказвае каля сібе).

Костусь. Нічога, мне і тут добра. (Роля Костуса за сталом больш цікавая: ён весяла пасьміхаецца на жарты таго ці другога госяця, прабуе закусваць і т. д. Наста выходзіць с хаты; Грышку садзіць каля хрышчомага).

Дораш. (наліўшы чарку). Ну, хто ж бы нам спра-ну пачаў?

Кум. Я з Альжбетаю пачну.

Дораш. Пачакай, кум! Ты ў сёгоднішняй справі маладзейшы. Гэта трэба маршалакку пачынаць,—ён у нас сёгодня самы старшы. А калі маршалак дазволіць, то я буду прасіць пачаць справу майго сёна, бо ён тут першым вінавацікам быў.

Хрышчоны. І дазваляю і прашу свата пачаць.

Дораш. Ну, сын, пачні. Ты ў нас госяць і на вясла-віні будзець,—паслухай ужо нас.

Костусь. (устае ды бярэ чарку) Ну, добра,—я пачну. Ну, шануючы сваё, будзьце здаровы!

Хрышчоны. На здароўе!

Костусь. Пію за здароўе і шчасце маладых. (выпівае да палавіны чаркі).

Хрышчоны. Ну, сваток, у самае дно! Каб і нам ні брыдка было два даставаць.

Кум. Па мяе дзед, як сват хоча. Я і сам два дастаю.

Костусь. Вот бачыце, сват, ні трэба і паказваць. (Налівае чарку ды ставіць перад хрышчоным, а сам адыходзіцца на сваё месца).

Зьвяз XVII.

(Тыя самыя і сват Базыль з жонкаю: наперадзі Янка).

Ганя. Пачалены Езус!

Дораш. На векі, амі.

Ганя. (да Дораша) Трэба біць свата, што робіць крыма, як злодзей. Пачаў справу у ночы, нікому нічога ні сказаўшы. Я і пірага ні сьпекла. Яшчэ добра, што мой дзед гарэлкі меў плянку, а то не с чым было-б і прысьці.

Дораш. Ну, нічога,—добра будзе і без пірага; ні білі-б, каб прышлі і без гарэлкі.

Ганя. Ого без гарэлкі! Што-ж за ласка на чужов прыходзіць. Я і так ні хацела ісьці...

Базыль. Ах, ты маючка! Як толькі прышоў Янка, дык ні можна было ўдзярыць. Пойдзем ды пойдзем, і камзэлькі ні хацела мне дастаць.

Ганя. Гэтак, як і ты. Як прышоў Янка, дык калі скочыць з ложка, як зайц забыўся, што і палыніца перад гэтым балела. Давай, давай, Ганка, камзэльку скарэй! Ні даў мне і ложка памыць (усе гэта гаворыцца жартоўна).

Дораш. Ну, годзі вам сварыцца,—ідзеце вось за чаркай мірыцца (Ганя падчас размовы нешта ставіла на лаві і падыходзіць да столу).

Ганя. Да я вот бачу свата Костуса,—яго як Бог з неба скінуў. Ці ні ён тут і ёсьць застрэліныкам у гэтай справі?

Костусь. (ухільна) Не, сваціца, тут ужо пачалі безіхав.

Ганя. (здароўкаючыся) Ні здароў, сваток, як маіцца?

Костусь. А нічога, як бачыце. (Адначасьне Базыль вітаецца з другімі госяцямі. Уваходзіць, часова вышаўшая, маці-гаспадыня).

Ганя. (да яе) Во, цётка, Бог клопату паслаў! (вітаюцца і цалуюцца).

Маці. (да Ганны) Ідзі-ж, садзіся. (Ганя падыходзіць да столу і вітаецца з Альжбетаю).

Ганя. Во цётка, дзёне радасны маім—і сын прышоў і аясе-лае прыжес.

Кум. (нібы з дакорам). Ого-ж сакатуха гэтая Базыліха. Пакуль яна тут усіх абойдае ды с кожным пагаворыць, і пеглі засьпеваюць.

Ганя. Ну, ну, ністыднік! Бабу кінуў адну, а сам нябось прышоў, каб выпіць.

Кум. А хіба ж ты сваць сюды прышла? А што тычыцца бабы, то яна ў міне есьць: во Альжбета пры баку садзіць.

Дораш. Ну, сваціца, годзі кума лань. (да хрышчомага) Пускай, маршалак, далей.

Хрышчоны. Да каго ж мне піць? Малады ні пье, ка-заў мне...

Кум. (да Альжбеты) Давай, сваціца, засьпеваем, можа да нас пранусяціць. (сьпеваюць)

А хто пьець, таму назіваеце.

Хто ні пьець, таму ні даваеце.

А хто пьець—чалавек добры,

Хто ні пьець—чалавек кепскі.

Кум. Во, і да нас пранусяцілі... Ну, дык здарова будзь, Альжбета!

Альжбета. На здароўе, сваток! (кум налівае ей чарку. Костуся ужо німа: Альжбета ні ведае да каго піць і пытае) Да каго піць мне пінер?

Кум. Да мяне пі. З майго боку і сонцо ўсходзіць. Гэта і пачалі ні так, як трэба.

Базыль. Не, сват! Калі па прауду пайшло, дык сонцо тут, з нашаго боку ўсходзіць, прымерна, як раз проці маршалакавай лавіны.

Кум. Ну, брат, німа дурану. Гэта дык іна маршалак можа табе зварыцца сонцам, а ў нас свае сонны сьні. Ні да мяне, Альжбета!

Альжбета. Ну, то здароў жа будзь, сваток!

Кум. На здароўе! Во, пінер і на нашай вуліцы сваток. Ці ні маці, сваціца Ганя, скажыць мне чаго, ці ты, сват Базыль?

Базыль. Ні маем. Мы саусім і гаварыць забыліся.
Ганна. Скарэя жа ты дай нам у році ірамачынь,—
можна што і скажам і песню сьпяем.
К у м. Ну, калі так, то здарова будзь, свацця!
Ганна. На здароўе! (закрывае налітую чарку ру-
кою і зьвяртаецца да усіх) Ну, ніпер я ні пунчу дазея,
пакуль ні сьпяем Ізэну песні.

Хрышчоны. Я гатоў разам тры засьпываць, абы толь-
кі свацця гарэлка ні затрымлівала.

Ганна. Ну, дык начном! А дзе-ж гэта Інка дзеўся,
ваш сьцявуц пастаянны? Ці ні спавь ен лез? А сват Костусь
з Настай буды унук?

Маці. Яны у другой хаці там.

Ганна. (устае з-за стала ды ідзе да печы. Там
на тапчане сьпіць Інка; будзіць яго) Уставай, Інка,—у
гаспадара заручыны, а ен сьпіць! (Інка выходзіць і па-
цягаецца).

Дорах. Хадзі, Інка, выні! (Інка падыходзіць ды
пье).

Ганна. (адчыніўшы хату) Сват Костусь, гдзе ты
там? Вядзі сюды Насту,—сьпываць будзем. (уваходзіць Ко-
стусь, за ім Наста) Сват яшчэ ні забыўся пэўня нашых
песняў, і паможыж нам?

Костусь. Памагу, памагу,—з вялікай ахвотаю! (усе
збіраюцца навакола стала).

Ганна. Ну, дык якую-ж нам песню? Каб якую вя-
лакую? Кажы, сват Ізэн!

Дорах. Не, ні люблю я вяселых. Засьпывайце мне де-
шій: «Салавейка лугавы». Гэтая песня пры дзядох сьпывала-
ся і нам спадабалася.

Ганна. (пачынае).

Салавейка лугавы,
Ні той рано да зары.
Ні буды ты сьвякраві!
Мая сьвякроў дзіка
Да заранне устае.
Мне работу зажажа.
Сама у ложу соць дэжа.

Бог выду ж а на сазо,
Нда-агню ні відно.

Аж у нас агонь гарыць,—
Маш с сынам гаворыць:

—Трба, сынку, жонку біць
Трба не навучаць,
А то мшту разлучаць.

—Ідзі, маці, забравані.
Нас ні будзеш разлучаць!
Выйшай у стайню—коні есьць,
А у сьвятліцу—жаны нет.
—Ой, вы браткі, вы мае,
Запрагайце коні мне!
Я пладу гуляць.
Сьвае мілай шудакі.

Еду похэ—ні відно,
А другое—ні чуно.
А на трыці узьезджаю—
Аж мілая гуляе.
І платочкам махае:
—Ші едзі, мілы, да міне,
Бо ні возьмеш ты мане!
—Ходзі коніла утрачу,
Такі мілую убачу,
Ходзі галоўку палажу.
Такі мілую азычу!

(Скончыўшы песню, некі час маучаць).

Дорах. Засьпывайце мне яшчэ, мае мілыя: «Чырвона
каліна». (сьпываюць).

Чырвона каліна,
Ты у лузі стаяла.
Ты у лузі стаяла.
Дожду ты жадала.
Ім дожджу жадала.
Рыры забывала.
Мілада дзвучыла.
Смутна, нізвела.
Ці галоўка боі?
Ці сьвету ні дождзі?
—Мне галоўка ні боі,
Мне сьвету даждзі,—
Аб тым мне журбі,
Ніто ні дау Бог дозі.
Што ні дау Бог дозі,
Як мае радзіме;
Як мая радзіма
Багата, іначасіма:
І шэ, і гуляе,

Каліна-каліна,
Ты у лузі стаяла.
Ты у лузі стаяла.
Ды стоічы зыла.
А на тым мой-цы
Царэўка стаяла;
Там бедна сіната
З мілым шлюб брала,
З мілым шлюб брала

І ўсе ж яны мае.
А я маладзенька
Ні шэ, ні гуляе.
Ні шэ, ні гуляе.
—Усе хлеб зрабаві.
Ой, Божа мой, Божа
І высокаго неба!
Ні дай жа мне, Божа,
Заслужанаго хлеба.
Бо хлеб той засаўны
Ен велікі патужны,
Ім хто яго укусіць,
Той плакаць мусіць.
Укрою кусочак
С аліновым лісточак
Ім выду у сьні
Ім зьсім за дзвучымі.
Зьсім за дзвучымі,
Залічылі сьнімі

Ды у шлюб выгаві:
—Ой, шлюб, мой шлюб!
Сважы шчыру прадаў:
Ні дзеся шлюб брала.
Ці горы напалі?
—Гору са-звучыш.
Сядзець, адначынем.
А з мілым жыцьці
На веці зогінем!

Інка. Вот песняўка, дык песняўка! За душу бярэ, за
самае сэрца шчыпэ (за сьзнаю чуваць скрыпка і цым-
балы).

Дорах. (гледзючы у вакно). Га, да гэта Міхалка
з моладзю дамоу варочаіцца. Міхалка! сюды хадзі і моладзі
с сабою вядзі!

Зьзява XVIII.

(На сцэні с шумам і гоманам зьяўляецца моладзь).

Дорах. Вы ведаеце, козы вы, чаго я вас паклікаў?

Дзяучына. Ведаім.

Дорах. Ну, чаго-ж?

Яна-ж. Нанайць нас, дзядзька, хочым.

Дорах. Нанайць? Бачым ты,—яшчэ-ж ні вяседа. Я
хачу сына жаніць і хачу выбраць адну з вас за нявестку сабе.
Ну, вот ты, Магдалена, пойдзеш за майго сына?

Дзяучына. Ні паду!

Дорах. Чаму?

Дзяучына. Бо лепшаго маю, во гэтаго (абнімае
нізграбнаго хлопца, той адбіваецца; усе рагочуць).

Дорах. Ну, Міхалка, выні ды заграй ім, каб аж тара-
каны у шчыліні затанілаві, а вы паскачыце, павяслаіце мі-
не старога; па вяселі усіх напая. (дае Міхалку чарку
гарэлка і закуску; моладзь становіцца у пары).

К у м. Хіба у міне ногі адохнуць, калі я буду сядзець,
калі музыка грае і цымбалы бьюць. Хадзі, свацця Аляксета!

Базыль. Ідзі, баба,—тушнім і мы с табою.

Дорах. Хіба і мне с старою ўспомінь моладзёнь?
Хадзі, ці што, старая! (музыка грае; усе пачынаюць
скакаць).

К. Вясела.

(Заслона спадае).

(Канец).

Той сыноч урочы.

Вы, што біліся з варогам
І клялі галовы,
Варочайцеся жа з Богам
У гэты Год Новы.

З Новым Годам, браце мілы,
Хлебаробе з вескі,
Ніхай Бог прыспорыць сізы
І здароўя трохкі.

Ніхай спорыцца вашэці
Па мазольным трудзе
У хляве, гумне і влечі.

У гаршку, у арудзе.

Гараваў ты восень, лето,
Выліў многа поту,—
Спажывай здароў-жа гэта.
І ні знай владоту!

З Новым Годам, браце стрэ-
ны,

Што сьдзіш у палацы,
Ты, што сыты і бязпечны
І с чужой жыў працы.

Еу ты смачна, ні на жарты,
Ды ў віне купаюся,

Гуляў емка, граў у карты
І у пуху качаўся.

Скінь атласы і лдва-бы,
Шубу с сабалямі,
І забудзь, што быў ты

«грабя»,—
Параўняйся з намі.

Пацінь дыху, паве браце.
Бо яе ні трба.—
Будзем разам прапавані
На кавалак хлеба!

Стары Улас.

З Новым Годам, родны браце,
Нічасны ваяча!
Па табе ні раз мо' у хаце
Тая сямейка плача.

Выгледзюць дзеці, жонка
У час' мінагоды,—
Ці ні стужке у вляконка
Іх татуўка родны.

Або маці, як галубка,
Прагнедае вочы,
Ці павярнецца Якубка.

Паном присваднікам.

Дзякую, паночкі, вам за прасцярагу!
Але я на тую уздыбаў дарогу.
На каторай прадкі ды дзяды хадзілі
І сваіх унукаў за руку вадзілі.

А каму йшчэ розгі, бізунны салодкі,
Той і сенин можа палашыць калодкі
І пайсці ад заўтра у паншчыну на нова,
Можа адрэчыся бацькаўскага слова.

Вытурання роднай, даданай гаворкі
І ні уваходзіць ані с кім у споркі.
Бо на што сьпірацца і на што тут біцца.
Ці-ж ні лепай ціта наляком зрабіцца?

Гэтаго нікому ні забараняю.
Кожны мае волю, — мая гата с краню.
Скажу толькі тое: дзе-ж разсуд здаровы.
Каб я выракаўся прадзялавай мовы.

Якту перш-на-перш чуў я у калысцы,
Як ступаў па халі, як сядзеў пры місцы.
На, у душы ніколі тое ўжо нізмыго.
Што праз дзеда с песьняй пры калысцы ўліто!

Вам, адрайцам народу — на што ж гэта згожа?

Ад ітчася такога укрый мяне, Божа!
І вы вось, паночкі, адтаньце с прымусам.
Наляком ні быў я — памру беларусам.

А. З.

Беларусь.

Безьць слоўно цэннае ўсім і знамяніто.
Што вымаўляецца с нашанай дзі-
нянем:

У ам паняцце бацькаўшчыны скрыта,
Радзімы край, гдзе мы адаўна жылім.

Старонка мілая, ты многімі забыта,
Шмат сьпіць сыноў тваіх адвечным сном.

Зямелька родная, сьлязімі і потам зьліта,
Мы да жыцця с табой уваскрэсьнем!

Ходь знайзнецца ў табе выродны валакіта,
Іму твая ні да спадобы сьвіта.
І ні адзім прадасьць нябе Іскарыет...

Але табе яшчэ ўсё-ж, маці сямейна,
Селіне верным, што сеюць жыто.
А з іх калісь паўстане твой народ.

А. З.

МАРЫ.

І цуца і сьціпня мяне часам бывае,
І у сэрце ўздзеянне жыве.
Ах, як-жа прымаю заво-надзімае
Мяне безмяжовае дзіце!

З якой-бы цыхай, здаецца, узяўся
У той дзень, нізведаны мір:
Нуды-б, ніскаю забыты-б, разбурыўся,
Як-б наука была шыр!

Там моцны-б сонца прамени блішчалі,—
Маркотна дука ні у лік,—
І зьска-б і воля там грудзі ўздыхалі,
І дужы-б стаў і анік!

Каласука, Сінбі, 16.

Я. Журба.

ДОПІСЫ.

(Ад нашых дадзічынаў).

Орэнбург. Як толькі зьявілася надзея на тое, што гаспадаром на Беларусі стане Беларускі Народ, беларусы, раскіданыя на розных гарадох Расіі, пачалі прабу-джанца ад летаргічнага сну і сталі будзіць сваіх братоў і клікаць іх на рабо-ту, каб хопь чым нібудзь дапамагчы сва-ей бацькаўшчыне. Пачалася гэта работа і у нас у Орэнбурзе. Прыхільнікі белару-скаго руху залажылі гурток, сталі збі-раць грошы, выпісываць беларускія га-зеты, чытаць іх і раіцца, чым і як да-памагчы роднай Беларусі. Шмат аб чым гаварылі, спрэчаліся, але ўсе сьпіліся на адным, што трэба як можна скараць ва-рочанца «дамоў» і там працаваць. І праўда, ўсе гэтыя людзі шмат што ма-лі-б зрабіць, каб яны былі дзе небудзь на Віленшчыні ці на Міншчыні і ма-ла яны зробіць для роднаго краю, калі бу-дучэ далека ад яго.

Што-ж трэба рабіць, каб ўсе раскі-даныя ўсюды беларусы вярнуліся да сва-ей бацькаўшчыны і узяліся за тую ра-боту, каторая так патрэбна ей цяпер?

Над гэтым пытаннем вярта падумаць і трэба аб ім пагаварыць і парайцца. Мне здаецца, што ўсе беларускія арга-нізацыі аб гэтым ужо думаюць і абме-няцца з імі думкамі ні шкодзіла-б, а гэ-та можна зрабіць праз нашыя газеты.

Ніхто, здаецца, ні будзе спрэчацца, што цяпер на Беларусі патрэбны свае інтэлігентныя сілы, там ні мойсцо пера-кінчыкач. На вёсках і мястэчках трэба каб доктарамі, фальчарамі, вучыцямі, пісарамі і г. д. былі свае, беларусы.

Пашырэнне кааперацыі і ўселякіх хаўрусоў патрабуе шмат сьведомых лю-дзей. На почту, тэлеграф, залезныя да-рогі, ўселякія майстэрні патрэбны людзі, але людзі падтатаваныя да гэтаго, і такія людзі сярод беларусаў ёсць, але жынуць яны на чужыні і іх трэба склікаць да дому.

Мне здаецца, што за гэту работу на-лінна узяцца Вадзікая Беларускае Рада^{*)}. Ёй адной належыць право кіравання ад-будаваннем Беларусі і яна мае право апаць да сябе таго, хто ей патрэбен. Каб дапамагчы Вадзікай Радзе у гэтай нізес-кай рабоці, ўсе беларускія арганізацыі чужых гарадоў павінны саставіць сьпіс-кі грамадзян, каторыя маюць ахвоту вяр-нуцца у свой родны край і працаваць у роднай старане, і гэтыя сьпіскі паслаць Радзе. У сьпісках трэба паказаць, хто і адкуль, чым займаўся раней, што цяпер робіць, колькі грошых зарабляе ў ме-сяц, чым хацеў бы заняцца, вярнуўшы-ся дамоў, і ўсё другое, што будзе па-трэбна Радзе.

^{*)} Польскі Усебеларускаго Зьезду Вадзікая Бе-ларуская Рада пераехала ў Істанбул. Яе аманда Радэ Зьезду, абравая на зьездзе, Радэ.

Маючы такі сьпіскі, Рада, ці дру-гі ўстаноў, ёю пастаўлены, будзе моць магчымасьць падбіраць патрэбных сабе людзей і памагаць варочанца тым, хто гэтаго ні можа зрабіць цяпер на пдахна-ту грошай ці на другіх якіх прычынах.

Было-б надта добра, каб гэту спра-ву цяпер абмяркавалі з усіх бакоў і па-чалі не выпаўнаць.

А. Шайко.

Нямецкія варункі міру.

Як паведамляе член мірнай дэлега-цыі расійскай, Л. Каменев, нямецкая дэ-легация у Брэснэ падае гэтакія канкрэт-ныя варункі міру:

У руках нямецкаго войска знаходзі-цца у цяперашнім часі, апроч Карале-ства Польскаго, губэрні: Курляндская, Ковенская, Гродзенская, $\frac{2}{3}$ Віленская, часть Мінская і востравы Моозунд.

Частку гэтае тэрыторыі немцы зга-джаюцца аслабіць ад сваіх войск пось-ля дэмабілізацыі арміі расійскай. Даты-чыцца гэта трэцяй частцы занятай імі Мінскай губэрні, ўласьне, балот Шін-чыны. Тэрыторыя гэта мае каля 10 тыс. кв. вёрст. Усе другія землі, занятыя нем-цамі, застаюцца у іхніх руках. За тое Расія павінна вывесьці сваё войско з за-нятой дагэтуль частцы Аустрыі і Турцыі. Агулам, занятая немцамі часть будзе каля 215 тыс. кв. вёрстаў, з насельніц-твам 20 мільянаў. Гранічная лінія, аб-ведзеная немцамі, замыкае выйсьце з за-токі фінскай, утварае з Моозунда бал-тыцкі Гібралтар і разразае народы бе-ларускі і латышскі на лініі, вы-годнай для нямецкіх стратэгічных мэтаў.

Разам с тым, немцы жадаюць такіх умоў міру, каторыя забяспечывалі-б іх-тарэсы нямецкіх капіталістаў у Расіі. Ні здавольняюцца яны аніротам за страт, якія панеслі нямецкія падданья у Ра-сіі, пры рэквізыцыі і ліквідацыі магна-сыяў у часі вайны. Немцы хочуць ства-рыць такіх варункі для свайго капіталу, пры якіх цяперашняя дыржаўная безла-дзіца пашла-б яму на карысьць: яны ма-юць плян вадзікіх концэсій, вадзікіх за-купаў сыраўца у Расіі і шмат чаго дру-гога.

Словам, нямецкія варункі міру на-кладаюць на Расію цяжкую контрыбуцыю. «Гэты мір, — закончыў Каменев — ні мо-жа быць прынятым пролетарскімі парты-ямі, які праз той урад, які гаворыць ад імені гэтых партыяў.»

На зьездзе рад. раб. і сьпіс. д. мір. Троцкі сказаў вадзікую прамову на та-му аб сучасных мірных перагаворах.

Троцкі прымаўся, што немцы ану-валі расійскіх дэлегатаў, згладжываюць спачатку на прапанаваную міру без апра-

ей і контрыбунды. У гэтай рэчч, няменшкія умовы міру адраюць ад Расіі востравы Мозанд, частыя Беларусі і Вялікай і частыя Украіны. Граница канцэсіа каля Брэсту.

«Гэтая граница — каза Троцкі — збудаваная для Расіі з погляду стратэгічнага, эканамічнага і этнографічнага, і зусім нярэчыць варункам дэмакратычнага міру».

Далей Троцкі прызнае, што няменшкія умовы міру вымагаюць крытай контрыбунды ў сумі каля 8 мільярдаў. Троцкі дапускае, што улада на камісары будзе прымушана зрабіць м і пры гэтых варунках.

Нізалежная Украіна.

11 (24) студня г.г. у вом апублікаван у Кіеві IV-ы універсаль абвешчаны зусім нізалежную Украіну.

Пасяджанне Малоі Рады, в каторым была апрацавана апошняя рэдакцыя універсалу, было вельмі люднм. Шмат гучылі чакало гэтага гістарычнага акту. А гадзіні першай у ночы прафсар Грушэўскі прачытаў універсаль. У пачатку універсалу гавора, што народ краінскі змучаны вайной, а тымчасам рад народных камісараў у Петраградзі прашкадае зрабіць мір, заклікае да новай вайны, якую называе свабодой. Разам з тым, народныя камісары вядуць братайную вайну, пасылаючы с Петраграду немцаў войско чырвонай гвардыі, якое пачынае таснадарку народу украінскага, давозе бясплатна збожжя у Расію, ні асталяючы нават на пасенне. На краю рамножлівай шайкі грабежнікаў, зьлішня кроу німннх людзей. Усе гэта прымушае Раду, ні чакуючы украінскага ўстаноўчата сойму, распачаць становучыя зходы. «Дзеся таго, — кажа далей універсаль — каб давесці да канца справу міру, упарадкаванн краі, захаванн лабрайт прамадзін, мі, Цэнтральная Украінская Рада, абвешчае: ад гэтага часу украінская народная рэспубліка становіцца нізалежнай, свабоднай, суверэнным гасударствам народу украінскага. З усімі суседзямі, як Расія, Польша, Аўстрыя, Румынія, Турцыя, — Украіна будзе жыць у згодзі і прыязні, але ні подзін з іх ні мае права умешвацца ў жыццё нізалежнай украінскай рэспублікі. Уладзіц у ёй належыць будзе толькі украінскаму народу, ад імяні каторага, покуль збярэцца сойм, упушчэнь будзе Украінская Цэнтральная Рада, як прадстаўнік работнікоў, сялян і салдат, і яе выкаваўчы орган, каторы ад гэгуд будзе называцца «Радаю народных міністраў». Рада міністраў павінна вельмі распачаць ужо перагаворы аб міру з усім самадзельна і давесці іх да канца,

ні звертаючы увагі ні на якія перашкоды з боку якой бы-то ні было часці бнущай расійскай імперыі і зацвердзіць дэмакратычны мір, каб народ наш распачаў уласнае жыццё у спакою і згодзі. Што датыча большавікоў і іншых гвалтоўнікоў, якія піпчуць наш край, прыказуем уряду, выступіць з імі да рашучага змагання. Украінскае паніство [дзяржава] павінна быць ачышчана ад наемных гвалтоўнікоў, якія пасылаюць на права нашаго народу».

У заканчэнне універсалу парушае мэлы рад найважнейшых спраў унутранага жыцця Украіны і паказвае спосабы іх вырашання.

„Великоросс“.

Пачаўся вялікарускі нацыянальны рух. У Маскве выходзіць газета вялікарускіх адраджэнцаў «Великоросс».

У часі «переоцэнкі цінностей» усе нацыі Расіі пачалі самавызначэння. Нарэшці, хоць спознена, прыступілі да гэтага і вялікарусы.

«Великоросс» тлумачыць сваё спозненне выступлення гэтак:

«Было-бы даўна, калі-б у першыя мінуцы разрухі вялікарускі народ, — збіраецца гасударства, тварылаць аднасіці — першы шкодзіў-бы гэтай аднасіці, пачынаючы самавызначэння, і думаць аб сабе павальваючы акружаючым яго народам, як братарскім маларусам і беларусам, так-сама і другім, рабіць як лны знаюць».

Газета «Великоросс» падзе мэлы цыкл гарачых адозваў-паклічаў да вялікарускага народу. У гэтых адозвах — самабичаванне, раскаянне у вялікіх грахах, у сваёй немнасці:

«Народ наш «страніў сябе» у сумную гадзіну горя. І як чалавек — каторы сябе страніў, яму треба збірацца у турток апамятацца, падвесці самім сабе ва усім падрахунак, зразумець хто ён, што яго акружае і што чакее».

«Да гэтага часу лнчэ шмат рускіх людзей, жыхароў пэнтры, ні ведаюць нават, што яны «Вялікарусы». А глаўнае — селіне называюць сябе або проста «рускімі», або «праваслаўнымі».

І вось яны знайшлі сваю імя:

«Яна — Вялікаросія».

«Великоросс» у пэлым раду артыкулаў тлумачыць духоўную самабичнасць і псыхіку вялікоруса, каторы «шмат рожніцца ад украінцаў і беларусаў». Так само газета вызначае этнографічную граніцу Вялікаросіі.

Гэта ўсё добра, і ўсе суседнія народы гатовыя сымпатызаваць і спагадаць по-

сэму руху, калі ён пойдзе простым, натуральным шляхам. Толькі ёсць тут адзін дысананс — «анека» над «маладымі братамі сваімі». Жалюць захаванн свая першынасць — так тарчаны, як шыло у мяшкы. І сямейна робіцца, калі «Великоросс», пасля вялікага стагвання аб нацыянальным упадку, дзе ён раіць навучацца у украінцаў, Дону і аркажа:

«А памятайце і ведайте, што для нас адзін толькі шлях — самім будаваць Вялікаросію, а з ёй і праз не — Расію!».

І яшчэ у шмат другіх месцах гэтай прабіваецца тэндэнцыянасць «анекі».

Не, «Великоросс», апакуйся лепей над сабою, а беларусы і украінцы здадзюць самі с сабою управіцца...

Беларускі тэатр.

«Пашыліся у дурні» — камедыя Крапіўніцкага.

22 студня г.г. у паменшаным дзяржаўнай сталюкі В. З. С., нізалека ад Аляксандраўскага вакзала, адбыўся беларускі спектакль, стаўлены «Першым Беларускім Т-вам Драмы і Камедыі».

Ставілі камедыю Крапіўніцкага «Пашыліся у дурні» і дырэктарымент.

Ігралі наогул добра. Асабліва выдзіліся А. Крыніца (роль Драўко), Я. Беларус (роль Кукуш), Р. Жакоўскі (роль пісара), Дрэвца (роль толькі Б. Свідэрскі, які меў, можна сказаць, адну з лепшых роляў [Нічышара]).

За тое дзякляючы і сцены публіка сустрачала гарачымі аплескамі.

Треба адзначыць, што апошнімі часамі беларускі рух сярод служачых Ліб. Ров. і Алекс. ж. д. расце вельмі моцна. Прабуджаецца нацыянальная свядомасць, а разам з ёю зацікаўленне ўсім беларускім.

Дык калі у прынакзальным раёні ставіцца беларускі тэатр, публіка напоўняе залю у літэрычна значэнню гэтага слова.

В. Ю.

Рэдактар Я. Лёсін.

А Б В Е С Т К А.

Будслаўская Гімназія

(М-ко Будслава, Вілен. губ.).

патрабуець доктары-беларусы быць настаўнікам у гімназіі і лекарам.